УДК 355.02

ПУЧКОВ О.О.,
кандидат філософських наук, доцент,
начальник факультету інформаційних технологій
в системах управління
Військового інституту телекомунікацій та інформатизації
(Київ, Україна) E-mail: ganaga@ukr.net

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА У КОНТЕКСТІ СЬОГОДНІШНІХ РЕАЛІЙ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто деякі філософські аспекти інформаційної безпеки в сучасних умовах та необхідність впровадження системного підхід до інформаційної безпеки, а саме визначення її суб'єктів, засобів, об'єктів, інформаційних загроз, джерел небезпеки, спрямованості небезпечних інформаційних потоків.

Ключові слова: *інформаційна безпека, інформаційно-психологічна безпека, інформаційні впливи, інформаційні загрози, інформаційно-психологічний захист.*

Вступ. Радикальні зміни суспільно-політичною обличчя світу наприкінці 80-х на початку 90-х років минулого століття і змусили вчених, політиків звернутись до з'ясування феномена безпеки Значна кількість вчених розглядала безпеку , як комплексне явище, що поширюється на усі сфери життєдіяльності людства.

Тотальна інформатизація життя людей призвела до перетворення інформації в чинник, який присутній у кожній із перерахованих раніше сфер життєдіяльності суспільства. Таке положення дозволяє розглядати інформаційну безпеку, як одну з провідних є як самостійною складовою національної безпеки, так і складовою частиною кожної з її складових. Це обумовлює необхідність розгляду її з урахуванням сталого понятєвого апарату і завдань національної безпеки. Найбільше прийнятним у методичному плані визначенням національної безпеки – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам. Під кутом цього визначення будемо розглядати основні поняття інформаційної безпеки.

Мета статті: виявлення проблемних аспектів інформаційної безпеки держави, як складової національної безпеки.

Обговорення проблеми. У Законі України «Про основи національної безпеки України», розглядаються основні напрями гарантування безпеки в інформаційній сфері, під якою часто розуміють інформаційну безпеку як складову національної безпеки України. Слід зазначити, що ці поняття не є тотожні за змістом. Під інформаційною сферою на змістовому рівні розуміється, безпосередньо, інформація та сфера її обігу Тобто безпека

інформації – це стан захищеності інформації та сфер її створення, накопичення, зберігання, оброблення, розповсюдження і використання.

У змістовному плані під інформаційною безпекою розуміється: по-перше, здатність держави, суспільства соціальної групи забезпечити з визначеною імовірністю достатні і захищені інформаційні ресурси, надійність функціонування інформаційно-комунікативних систем в інтересах стійкого розвитку суспільства; по-друге, протистояти інформаційним небезпекам і погрозам, негативним інформаційним впливам на суспільну й індивідуальну свідомість, психіку людей, а також на інформаційні структури; по-третє, виробляти особистісні і групові навички і уміння безпечного поводження; по-четверте, підтримувати постійну готовність до адекватних мір в інформаційному протиборстві.

До суб'єктів інформаційної безпеки відносяться: громадяни, громадські або державні організації, які наділені повноваженнями гарантування інформаційної безпеки: державні органи, здатні гарантувати інформаційну безпеку.

Об'єктами інформаційної безпеки можуть бути окремі особистості, колективи, суспільство, держава, світове співтовариство.

Більшість авторів пропонують визначення двох основних видів інформаційної безпеки Інформаційна безпека особистості характеризується захищеністю психіки і свідомості від небезпечних інформаційних впливів: маніпулювання, дезінформування, спонукання до самогубства, образ і т. ін. Інформаційна безпека суспільства, держави характеризується рівнем їхньої захищеності й, отже, стійкістю основних сфер життєдіяльності (економіки, науки, техносфери, сфери управління, військової справи, суспільної свідомості) стосовно небезпечних (дестабілізуючих, деструктивних, уражаючи інтереси країни) інформаційних впливів, причому як з упровадження, так і до викрадення інформації. Інформаційна безпека держави визначається спроможністю нейтралізувати так, впливи.

Необхідно зазначити, що інформаційні впливи небезпечні (або корисні) не стільки самі по собі, скільки тим, що «оживляють» потужні матеріально-енергетичні процеси, управляють ними. Сутність впливу інформації саме й полягає в її спроможності «оживляти» і контролювати матеріально-енергетичні процеси, параметри яких на багато порядків вище самої інформації.

Варто звернути увагу на принципову різницю в змісті зрозуміти «інформаційна безпека» й «безпека інформації».

Безпека інформації – стан, що забезпечує захист інформації від загроз для неї (Держстандарт України. Технічний захист інформації. Терміни й визначення).

Системний підхід до інформаційної безпеки потребує визначення її суб'єктів, засобів і об'єктів, інформаційних загроз, джерел небезпеки, спрямованості небезпечних інформаційних потоків.

Унікальною особливістю інформаційних загроз є те, що вони, з одному боку, являють собою самостійний клас загроз, а з іншого - є реалізаційною

основою інших видів загроз на інформаційному рівні, а часто і їх першопричиною.

Джерела інформаційних небезпек можуть бути природними (об'єктивними) і навмисними. Перші виникають у результаті непередбачених помилок і несправностей, випадкових чинників, стихійних лих й ін.

Одна з найбільш поширених причин, які призводять до перекручування інформації в автоматизованих інформаційних системах, і як наслідок, до її втрати, участь спеціаліста в попередньому або підготовчому опрацюванні текстів – реферуванні, анотуванні, індексуванні, класифікації, кодуванні й в інших операціях, які стосуються змісту інформації, що оброблюється. У цьому випадку через суб'єктивізм і розходження в «тезаурусах» цих спеціалістів неможливо домогтися повної ідентичності при опрацюванні семантики близьких документів, у зв'язку з чим перекручування змісту й втрата інформації при пошуку – неминучі.

Джерелами навмисних загроз особистості, суспільству, державі, у тому числі й інформаційних, є конфліктні ситуації, викликані суперечностями, обумовленими розбіжністю відповідних інтересів (системи цінностей, цілей) суб'єктів або наявністю в однієї зі сторін стосовно іншої домагань, претензій або інших спонукувань до конфлікту.

Унікальною особливістю інформаційних загроз є те. що вони, з одному боку являють собою самостійний клас загроз, а з іншого є реалізаційною основою всіх інших видів загроз на інформаційному рівні, а найчастіше і їхньою першопричиною.

Основним джерелом навмисних загроз є об'єктивні і суб'єктивні суперечності духовних, інтелектуальних і матеріальних інтересів (системи цінностей, цілей) суб'єктів взаємовідносин, а також шляхів, форм і методів їх задоволення, які й породжують конфліктні ситуації. Прагнення усунення конфліктних ситуацій та інших суперечностей засобами інформаційного впливу ініціює інформаційну боротьбу. Успіху досягає та сторона, яка в боротьбі за досягнення своїх цілей більш ефективно використовує інформацію й канали інформаційного впливу. Це спостерігається на всіх рівнях: окремих особистостей, їхніх співтовариств, суспільства, держави й цивілізації в цілому.

В сучасних умовах надзвичайно важливого значення набирають проблеми інформаційно-психологічної безпеки особистості і суспільства як складової інформаційної безпеки держави. Культ жорстокості, насильства, порнографії, який сьогодні пропагується у засобах масової інформації, особливо на телебаченні і в комп'ютерних мережах приводить до неусвідомленого бажання підлітків і молоді наслідувати ньому, сприяє закріпленню подібних стереотипів поводження в їхніх власних звичках і способі життя знижує рівень граничних обмежень і правових заборон, появи негативних норм поведінки у суспільстві, що, в свою чергу, відкриває шлях до втрати морально-ціннісних установок, веде до правопорушень.

Однією з характерних тенденцій, що склалася в сучасних умовах не тільки в Україні, а й у світі це випереджальний розвиток форм, способів,

технологій і методик впливу на свідомість (підсвідомість), психологію і психічний стан людини у порівнянні з організацією протидії негативним, деструктивним психологічним впливам, інформаційно-психологічним захистом особистості і суспільства в цілому .

Науково-теоретичні проблеми інформаційної безпеки держави стали предметом наукового пошуку у наукових працях В.В. Балабіна, В.М. Богуша, М.Т. Дзюби, М.І. Онищука, В.Б. Толубка, Г.Г. Почепцова, О.В. Литвиненка, А О. Рося, О. К. Юдіна і багатьох інших вчених. Разом з тим, проблеми інформаційно-психологічної безпеки захисту особистості і суспільства від негативного інформаційно-психологічного впливу до цього часу залишаються поза увагою провідних українських вчених і аналітиків.

З проголошенням Україною державної незалежності проблемам захисту національного інформаційного простору, протидії інформаційним загрозам належної уваги не надавалось. Ці питання на державному рівні почали розглядатись лише протягом останніх років.

Разом з тим. проблема інформаційно-психологічної безпеки особистості і суспільства як складова інформаційної безпеки держави на сьогодні ще не знайшла свого відповідного рішення Не визначені критерії виявлення деструктивної, негативної інформації, порядку і способів проведення експертизи з цих проблем.

Під інформаційно-психологічною безпекою особистості і суспільства розуміється стан захищеності психіки людини від негативного впливу, який здійснюється шляхом упровадження деструктивної інформації у свідомість і (або) у підсвідомість людини, що приводить до неадекватного сприйняття нею дійсності. Мова йде про можливі деформації системи масового інформування і поширення дезінформації, які ведуть до потенційних порушень суспільної стабільності, про завдання шкоди здоров'ю і життю громадян внаслідок пропаганди чи агітації, що збуджують соціальну, расову, національну чи релігійну ненависть і ворожнечу, про діяльність тоталітарних сект, що пропагують насильство і жорстокість [1].

Інформаційно-психологічна безпека особистості і суспільства є складовою частиною інформаційної безпеки держави і має займати особливе місце в державній політиці по її забезпеченню. Ця особливість визначається специфікою загроз і їхніх джерел, особливим характером принципів і задач державної політики у цій сфері.

В сучасних умовах спостерігається активна розробка і впровадження форм, способів і технологій інформаційно-психологічного впливу на індивідуальну, групову і масову свідомість. До таких джерел, каналів і технологій впливу на свідомість, психологію і поведінку людини можна було б віднести: засоби масової інформації і спеціальні засоби інформаційно-пропагандистської спрямованості; глобальні комп'ютерні мережі і програмні засоби швидкого поширення в мережах інформаційних і пропагандистських матеріалів; засоби і технології, що нелегально модифікують інформаційне середовище, на підставі якої людина приймає рішення; засоби створення

віртуальної реальності; чутки, міфи і легенди; засоби підпорогового семантичного впливу; засоби генерування акустичних і електромагнітних полів [2].

Найбільш важливими об'єктами інформаційно-психологічного впливу в сучасних умовах є індивідуальна і масова свідомість. Для особистості головними системотворними якостями є цілісність (тенденція до стійкості) і розвиток (тенденція до зміни). При руйнуванні або перекручуванні цих якостей особистість перестає існувати як соціальний суб'єкт. Це означає, що будь-які інформаційно-психологічні впливи на особистість повинні оцінюватись з позицій збереження чи руйнування її як цілого.

Інформаційно-психологічні впливи на індивідуальну свідомість можуть призвести до двох видів взаємозалежних змін.

По-перше, це зміни психіки, психічного здоров'я людини Оскільки у разі інформаційних і психологічних впливів важко говорити про межі норм і патологій, то показником змін можуть бути втрата адекватності відображення у свідомості і своєму ставленні до об'єктивної дійсності. По-друге, це зрушення у цінностях, життєвій позиції, світоглядних орієнтирах особистості. Такі зміни можуть спричинити антисоціальні вчинки і становлять небезпеку вже для всього суспільства і держави, особливо якщо подібні негативні зрушення відбуваються у лідерів впливу.

Масова (суспільна) свідомість формується, насамперед, в процесі історичного розвитку нації, народності, великої соціальної групи і потім уже внаслідок інформаційно-психологічних впливів Проте інформаційно-психологічні впливи можуть істотно змінювати масову свідомість і поводження великих соціальних груп.

Велика соціальна група - кількісно не обмежена соціальна спільнота, яка має стійкі цінності, норми поведінки і соціально-регулятивні механізми (партії, етнічні групи, виробничо-галузеві і громадські організації). Соціально-психологічними регуляторами життєдіяльності великих груп є: групова свідомість, менталітет, звичаї, традиції тощо. Велика група характеризується визначеним психічним складом, має групову психологію.

У кожній великій групі формується групова свідомість (етнічна національна, релігійна), що є системою групових ідеалів, ціннісних орієнтацій, емоційних переваг. Групова свідомість буває класовою, національною, релігійною тощо. Окремі стереотипні елементи свідомості переходять у сферу групової підсвідомості («класове чуття», національна ворожість). Ці групові фактори істотно впливають на формування відповідного типу особистості – типових представників класу, партії, нації і т. п. Ці особистості стають носіями групових засад і стереотипів, зразків поведінки, які враховуються і використовуються при здійсненні інформаційно-психологічного впливу.

Висновки й перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Система інформаційно-психологічної, безпеки особистості і суспільства має забезпечити захист від внутрішніх негативних інформаційних і психологічних впливів, підривної закордонної пропаганди, нейтралізувати або значно послабити

довготривалий вплив іноземних і внутрішніх деструктивних інформаційних дій та гарантувати психологічний і психічний стан людини. Ця система може здійснювати захист лише від тих загроз, проти яких вона спрямована. Вона принципово неспроможна забезпечити надійний захист від методів спеціальних інформаційних операцій. Саме через спеціальний, надзвичайний характер цих операцій для протидії їхнім наслідкам потрібний окремий підхід, спеціальні дії щодо їх нейтралізації.

Поряд з традиційними методами управління суспільством, колективами і окремими особистостями (адміністративно-організаційними, економічними, соціально-психологічними і правовими) все більше розповсюдження знаходить метод централізованого впливу на широкі верстви населення – метод інформаційного управління. А одним із основних постулатів теорії управління є положення, згідно якому еволюції у масовій свідомості досягнути набагато простіше, ніж здійснити революційні зміни.

Список використаної літератури:

1. Коротченко Е.Г. Информационно-психологическое противоборство в современных условиях / Военная мысль, 1996. – С. 9,

2. Нарис теорії і практики інформаційно-психологічних операцій / За заг. ред. В.В. Балабіна. – К: ВІТІ НТУУ«КПІ», 2006. – С 178.

References

1. Korotchenko E.G. Informatsionno-psihologicheskoe protivoborstvo v sovremennyih usloviyah / Voennaya myisl, 1996. – S. 9,

2. Naris teorIYi I praktiki InformatsIyno-psihologIchnih operatsIy / Za zag. red. V.V. BalabIna. – K: VITI NTUU«KPI», 2006. – S 178.

ПУЧКОВ А.А., *кандидат философских наук, доцент, начальник факультета информационных технологий в системах управления Военного института телекомуникаций и информатизации (Киев, Украина), ganaga@ukr.net*

ИНФОРМАЦИОННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ В КОНТЕКСТЕ СЕГОДНЯШНИХ РЕАЛИЙ: ФИЛОСОФСКИЙ АСПЕКТ

В статье рассмотрены некоторые философские аспекты информационной безопасности в современных условиях и необходимость внедрения системного похода к информационной безопасности, а именно определение ее суб'ектов, средств, об'ектов, источников опасности, направлености опасных информационных потоков.

Ключевые слова: информационная безопасность, информационно-психологическая безопасность, информационные влияния, информационные угрозы, информационно-психологическая защита.

PUCHKOV, OLEXANDER, *Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Chief of faculty of Information technologies in control systems, Military Institute of Telecommunications and Information Technologies (Kiev, Ukraina), ganaga@ukr.net*

INFORMATION SECURITY IN THE CONTEXT OF TODAY'S REALITIES: PHILOSOPHICAL ASPECT

Some philosophical aspects of information security in modern conditions and necessity of a system approach introduction to information security, namely the definition of its subjects, means, objects, danger sources, an orientation of dangerous information flow are considered in the article.

Keywords: information security, information and psychological security, information influences, information threats, information and psychological protection.

Дата надходження рукопису 18.05.2015 року
Рекомендовано до публікації 23.05.2015 року